

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2009 | Vol. 1 | No. 1 | ISSN 1803-8220

BALÍK, Stanislav (2008). *Okresy na severu. Komunální politika v okresech Šumperk a Jeseník v letech 1989-2006*. Brno: CDK. 156 s. ISBN 978-80-7325-174-1.

ČMEJREK, Jaroslav (ed.) (2009). *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*. Praha: Kernberg Publishing. 133 s. ISBN 978-80-87168-10-3.

RECENZE PETRA JÜPTNERA

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává Univerzita Karlova v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd.

BALÍK, Stanislav (2008). *Okresy na severu. Komunální politika v okresech Šumperk a Jeseník v letech 1989-2006*. Brno: CDK. 156 s. ISBN 978-80-7325-174-1.

ČMEJREK, Jaroslav (ed.) (2009). *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*. Praha: Kernberg Publishing. 133 s. ISBN 978-80-87168-10-3.

Rok 2008 byl v oblasti výzkumu lokální politiky především ve znamení vydávání souhrnných publikací a monografií, které dle terminologie Stanislava Balíka odpovídají spíše pohledu „shora“ [Balík 2008: 2], tj. metodologickému i předmětnému vnímání komunální politiky jako určitého sklepa politiky na národní úrovni. Tomuto pohledu více či méně odpovídají Čmejrkovy *Obce a regiony jako politický prostor*, s menšími výhradami Balíkova *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností. Koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006* a nutně i komparativní *Evropská lokální politika* vydaná pražskou Fakultou sociálních věd¹. Rok 2009 se zdá být ve znamení návrat k pohledu „zdola“, který považuje (Stanislav Balík odpustí) každý lokální politický systém za určitý „vlastní mikrokosmos“ [Balík 2008: 2]. Tento přístup je v případě České republiky jako evropské velmoci lokálních a regionálních volebních stran a sdružení i rozdrobené struktury lokálních samospráv přirozeně silně zastoupen. Bez nadsázky ho přitom rovněž můžeme označit jako „zemitý“, neboť úzce souvisí s (nejen) badatelskými kořeny jednotlivých výzkumníků, ať už vzpomeneme fascinaci Lukáše Valeše Klatovami nebo Bludov jako znamení výzkumného zaměření Stanislava Balíka. Předložený recenzní článek se zabývá dvěma publikacemi, které vycházejí začátku roku 2009 a které představují právě návrat k výše nastíněnému pohledu „zdola“, což je podtrženo deklarovaným zaměřením na „venkovský prostor“ [Balík 2008: 2; Čmejrek 2009: 7]. Autorský kolektiv kolem Jaroslava Čmejřka vydává studii *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*, která představuje mj. výstup grantového projektu GAČR č. 403/06/1308 „Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR“. Ve stejné době vydává brněnské CDK monografii Stanislava Balíka *Okresy na severu. Komunální politika v okresech Šumperk a Jeseník v letech 1989-2006*. Rovněž Balíkova práce představuje výstup grantového projektu GAČR, „Česká komunální politika – tranzice a konsolidace“ (č. 407/06/P365).

Stanislav Balík se narozdíl od své předchozí monografie *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností. Koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006* [2008] vrací i k zaměření na malé obce, přičemž posunuje i časový horizont svého výzkumu, jehož výchozí bod posunuje až do roku 1989. Právě zahrnutím otázky

¹ Nezmínili jsme práce Lukáše Valeše, ve kterých se jednotlivé přístupy často prolínají.

tranzice a zahrnutím vybraných okresů práce částečně připomíná monografii Lukáše Valeše *Zrod demokratických politických systémů okresů Klatovy, Domažlice a Tachov a jejich vývoj v 90. letech 20. století*. Významný rozdíl je především v tvrdošijném zaměření autora na lokální politiku, případný výklad výsledků parlamentních voleb v okresech Šumperk a Jeseník slouží opět především poznání jednotlivých aspektů voleb komunálních.

Stanislav Balík se zaměřil na jasně ohraničený výčet aspektů komunálních politických systémů uvedených okresů a v jednotlivých kapitolách se postupně zaměřil na otázku tranzice (sjednané obměny místní vlády v obcích), volební účasti v komunálních volbách (mj. rovněž konfrontace komunálních voleb s teorií voleb druhého řádu), souhrnné analýzy výsledků komunálních voleb v okresech Šumperk a Jeseník v letech 1990-2006 (včetně zahrnutí voličského chování), stranického systému v obcích s ustavenou obecní radou, tvorby obecních exekutivních koalic a analýzy starostů jako klíčových aktérů lokální politiky. Dílčím analýzám předchází komplexní rozbor charakteristik okresů Jeseník a Šumperk, přičemž Stanislav Balík překonává institucionální a administrativní kritéria rozčlenění daného území a na základě získaných dat přiřazuje k získaným zjištěním souvislé regiony – např. v případě autora rozdělení okresu Šumperk na tzv. Jihovýchod a Severozápad. Autor přehledně popisuje a zdůvodňuje strukturu práce i zvolené metody, v úvodu jednotlivých částí se setkáme s teoretickými úvody i hypotézami, na které navazují shrnutí nejdůležitějších poznatků v závěrech kapitol.

Jakkoli je byl výzkum Stanislava Balíka zaměřený na určitý region a autor sám deklaruje důraz na pohled „zdola“, řada zjištění má dopad na poznání české komunální politiky jako celku, respektive představuje výzvu k dalším výzkumům. Zde je nutné zmínit analýzu volební účasti ve vybraných okresech, v jejímž rámci se Stanislav Balík zabýval i korelací mezi volební účastí a počtem kandidátů, respektive kandidujících subjektů. Dosavadní hypotézy předpokládaly přímou úměrnost mezi soutěživostí daného politického systému a volební účastí, nicméně některá data vypovídající o ohromující volební účastí v případě nesoutěživých systémů tyto hypotézy problematizovala. Stanislav Balík našel v případě šumperského okresu řadu obcí s protichůdnou tendencí a nakonec dochází na základě z hlediska dosavadních výzkumů širokého vzorku obcí šumperského a jeseníckého okresu k závěru, že volební účast v komunálních volbách skutečně stoupá s počtem či podílem nominovaných kandidátů, nicméně pouze do určité hodnoty a v případě výrazného převisu počtu kandidátů nad počtem zastupitelských mandátů může volební účast dokonce klesat [Balík 2008: 44]. Významnou výzvu představuje rovněž konfrontace komunálních voleb s teorií voleb druhého řádu, kterou autor řeší dvěma návrhy: buď označit přiřadit komunální volby k volbám „prvořadým“, nebo zřídit pro tento druh voleb zvláštní kategorii a vložit ji

mezi volby parlamentní na straně jedné a volby do Evropského parlamentu či Senátu na straně druhé [Balík 2008: 49]. Významnou hodnotu má rovněž rozpracování problematiky radničních koalic, kde autor navazuje na své dosavadní práce. Problematickým i vyzývavým východiskem přitom je ztotožnění složení obecních rad a koalic, které vede Stanislava Balíka k tezi, „že rady v menších a středně velkých obcích mají političtější a racionálnější charakter než ve velkých městech“ [Balík 2008: 98]. Velký význam má rovněž výzkum starostů, vždyť kde jinde než v České republice s vysokým podílem malých obcí a chatrným stranickým systémem hraje právě starosta v politice obcí klíčovou roli, která přitom odporuje jeho formálním úlohám předepsaným legislativou? Právě zde autor otevřel (pokud opomineme výzkumy některých sociologických pracovišť) v rámci české diskuse nové téma, které je nutné zpracovat v rámci vymazání českého politologického deficitu – vždyť analýzy role a profilů starostů patří v západní politologické produkci k frekventovaným, zmínit můžeme například sborník Jörga Bogumila a Huberta Heinelta *Bürgermeister in Deutschland. Politikwissenschaftliche Studien zu direkt gewählten Bürgermeistern* [2005] nebo teritoriálně obšírněji zaměřené dílo *The European Mayor. Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy* [2006].

Právě výše uvedená klíčová role starostů představuje ideální spojnici k souběžně vydané studii *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*, která je dílem autorského kolektivu z České zemědělské univerzity pod vedením Jaroslava Čmejřka. Autoři analyzují participaci občanů venkovských obcí prostřednictvím čtyř aspektů lokálních politických systémů: stranictví, volebního procesu včetně zahrnutí volebních a komunikačních strategií politických aktérů, protestní participace a „nepolitických“ forem participace. Samotná práce se skládá ze dvou hlavních částí.

První část představuje shrnující studii z pera Jaroslava Čmejřka, která obsahuje teoretické zakotvení, vymezení rozsahu výzkumu, rozbor jednotlivých aspektů problematiky participace a v neposlední řadě strukturované závěry celého projektu včetně doporučení novelizace příslušné legislativy. V rámci první kapitoly Jaroslav Čmejrek shrnuje dosavadní výzkum definice venkovského prostoru, přičemž při řešení zohledňuje i roli funkčních aspektů kategorie „neměstských“ obcí. Druhá kapitola analyzuje lokální politické systémy, které představují platformu pro celý projekt. Třetí kapitola se vyrovnává se samotnou participací ve venkovském prostoru a představuje zejména strukturované závěry projektového výzkumu. Velmi významnou přidanou hodnotu má čtvrtá kapitola, která se zabývá problematikou *cleavages*, z nichž různé formy politické participace často vychází. Jaroslav Čmejrek zde otevřel a vymežil téma, které si zaslouží další pozornost „komunální“ politologie a sociologie. Autorovi se přitom daří překonat institucionální přístup, který *cleavages* spojuje pouze s vymezením politických stran. Závěr první části obsahuje dvě doporučení na změnu legislativy vymezující samosprávné aspekty obcí. Jaroslav Čmejrek zde v rámci analýzy volebního procesu a získaných dat reflektuje rozpor mezi individualizovaným pojetím politiky v malých obcích na straně jedné a listinným volebním systémem kamuflovaným

deformovaným instrumentem panašování na straně druhé. Druhé doporučení je obecněji formulované a obsahuje například implementaci legislativních nástrojů umožňujících užší meziobecní spolupráci, kterou dává autor do souvislosti s participací.

Druhá část práce představuje jednotlivé případové studie participace ve venkovských obcích a výchozí materiál pro první (již zmíněný) pilíř práce. Jednotliví členové autorského kolektivu postupně analyzují zahrnuté lokální politické systémy, participaci v podobě stranictví, volebních i komunikačních strategií, role spolkového a zájmového sdružování i protestních forem. Druhá část obsahuje celkem sedm statí, přičemž autorem třech z nich je Jan Čopík (Bohuslavice nad Metují, Brtnice, Úholičky), dalšími autory jsou Radek Kopřiva (Dolní Roveň), Václav Bubeníček (Doubice), Jana Kociánová (Lánov) a Jana Wagnerová (Straky).

Velmi významné je otevření tématu protestní participace, která může být pro poznání *cleavages* lokálních politických systémů více významná než programové a ideové profily všech participujících politických stran dohromady. Jaroslav Čmejrek správně poukazuje na fakt, že štěpení v politice obcí nemusí být nijak institucionalizováno [Čmejrek 2009: 33]. Právě lokální štěpení byla doposud vnímána příliš „shora“, což se autorům podařilo překonat právě analýzou modelů lokálních politických systémů, jejichž štěpné linie se vytváří například ve vztazích starousedlíků a „náplav“ [Čmejrek 2009: 33], respektive dokonce místních a chatařů [Čmejrek 2009: 34]. Toto štěpení může a nemusí být spojeno se štěpením teritoriálním, které vyjadřuje zájmy či rivalitu různých částí obce, respektive různých sídel v rámci jedné municipality. Dalším velmi častým *cleavage* jsou konkrétní investiční projekty, jakými může být např. výstavba protipovodňových poldrů, což Jan Čopík z autorského kolektivu zdokumentoval v případové studii obce Bohuslavice nad Metují.

Petr Jüptner²

² Petr Jüptner je odborným asistentem na katedře politologie, Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Kontakt: petr@juptner.de